תורה אור

אמר רב תנחום בר ירמיה מתניתא אמרה כן א *המתעסק לא יצא ב והשומע מן המתעסק לא יצא: במאה אומר כו' א"ר יוחנן זו *דברי ר' יוסי הגלילי אבל דברי חכמים אחד עשר ואחד עשר ריבוא. רבא אמר ג הלכ' כמי שאומ' אחד עשר ואחד עשר ריבוא *מניין לעדה שהיא עשרה ר' בא ור' יסא בשם רבי יוחנן נאמר כאן עדה ונאמר להלן עדה מה עדה שנא' להלן עשרה אף עדה שנא' כאן עשרה. א"ר סימון נאמר כאן תוך ונאמר להלן תוך °ויבאו בני ישראל לשבור בר בתוך הבאים מה תוך האמור להלן עשרה אף כאן עשרה. א"ל ר' יוסי בי ר' בון אם מתוך את יליף לה סגין אינון. אלא נאמר כאן בני ישראל ונאמ' להלן בני ישראל מה בני ישראל שנאמר להלן עשרה אף כאן עשרה. מה מקיימין רבנן טעמא דר' יוסי הגלילי במקהלות בכל קהילה וקהילה א"ר חנינא בריה דר' אבהו במקהלת כתיב: פיסקא. א"ר עקיבה וכו' ר' חייא בר אשי *קם מיקרי באורייתא ואמר ברכו ולא אמר המבורך בעון מישתקוניה אמר להון רב ארפוניה. דנהיג כר' עקיבה. רבי זעירא קם מקרי כהן במקום לוי ובירך לפניה ולאחריה ובעון מישתקוניה אמר לון ר' חייא בר אשי ארפוניה. ז דכן אינון נהיגון גבייהו. כתיב ° ויברך עזרא את ה' אלהי הגדול *במה הוא גידלו. גדלו בשם המפור'ש. רב מתנה אמ' גדלו בברכה. ר' סימון בשם ר"י בן לוי למה נקרו אנשי כנסת הגדולה שהחזירו הגדולה ליושנה. אמר ר' פנחס משה התקין מטבעה של תפילה האל הגדול הגבור והנורא. ירמיה אמר °האל הגדול הגבור ולא אמר הנורא. למה אמר הגבור לזה נאה לקרות גבור שהוא רואה חורבן ביתו ושותק. ולמה לא אמר נורא אלא שאין נורא אלא בית המקדש שנא' נורא אלהים ממקדשך. דניאל אמר °האל הגדול והנורא ולא אמר הגבור בניו מסורין בקולרין היכן היא גבורתו. ולמה אמר הנורא לזה נאה לקרות נורא בנוראות שעשה לנו בכבשן האש. וכיון שעמדו אנשי כנסת הגדולה החזירו הגדולה ליושנה האל הגדול הגבור והנורא. ובשר ודם יש בו כח ליתן קצבה לדברים הללו. אמר ר' יצחק בן אלעזר יודעין הן הנביאים שאלוהן אמיתי ואינן מחניפין לו:

בראשית מב

נחמיה ח

ירמיה לב

דניאל ט

הלכה ד מתני' ה *ג' שאכלו כאחת אינן רשאין ליחלק. וכן ד' וכן חמשה ששה נחלקין עד עשרה ועשרה אינן נחלקין עד שיהו עשרים: גמ' *תני היה יושב ואוכל בשבת ושכח ולא הזכיר של שבת רב אמר י חוזר ושמואל אמר אינו חוזר. שמעון בר בא בשם רבי יוחנן' ספק הזכיר של ר"ח ספק לא הזכיר אין מחזירין אותו.

אשכח

מתניתא אמרה כן. זה שמענו ממתני' פ"ד דר"ה המתעסק וכו' אלמא שצריך גם דעת המשמיע להוציא השומע ולפיכך השומע מן המתעסק בעלמא ואינו מכוין להוציאו בתקיעה זו לא יצא והיינו נמי דקאמר ליה ר' אבא כמה דאנא יהיב דעתי מפקא יתיך שאע"פ שנתן לו זעירא רשות לברך ולהוציאו אפ"ה צריך שיהא דעתו ג"כ להוציא אותו שצריך דעת שומע ומשמיע: מנין לעדה וכו'. כדדריש במתני' פרק קמא דסנהדרין ואיידי דהא דלקמן נקט נמי להא וכן איתא התם: אמר ר' סימון נאמר כאן תוך וכו'. כלומר דלהזכרת השם בעשרה ילפינן נאמר כאן ונקדשתי בתוך בני ישראל ונאמר להלן וכו': אם מתוך את יליף סגין אינון. אם ג"ש דתוך תוך בעית למילף הרבה תוך יש בתורה דהא כתיב הבדלו מתוך העדה וכתיב עוד ולא היה בתוך העדה הנועדים על ה' על דבר קרח ושם הרבה מעשרה היו אלא דג"ש דבני ישראל ילפינן מהתם: מה מקיימין רבנן טעמא דר"י הגלילי במקהלות. דהא משמע כדדרשינן דלפי רוב הקהל מברכין: בכל קהלה וקהלה. רבנן דרשי הכי בכל קהלה וקהלה ברכו ולא לפי רוב הקהל בחדא קהלה ודחי לה ר' חנינא דהא במקהלת חסר כתיב ומשמע בקהלה אחת ולפי רוב הקהל: פיסקא. אמר ר"ע וכו': ארפוניה. הניחו אותו דכר"ע הוא נהיג: ובירך לפניה ולאחריה. עוד פעם אחרת כשקרא במקום לוי והיו רוצים להשתיקו לפי שכבר בירך בתחלה כשקרא כהן ואמר להן ר' חייא בר אשי הניחו אותו שכך הן נוהגין בבבל: בשם המפורש. שהזכיר את השם ככתבו וגרסינן לכל הא לקמן בסוף פ"ג דמגילה: גידלו בברכה. כדדריש ר' סימון שהחזירו גדולת הקב"ה ליושנה וכדר' פנחס: משה התקין מטבע של תפלה. לאו מטבע של כולה תפלה קאמר דאנשי כנסת הגדולה הן הן שתיקנוה אלא כלומר מה שאנו אומרים האל הגדול הגבור והנורא בתפלה משה תיקן למטבע זו בתחלה כדכתיב האל הגדול הגבור והנורא אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד: לזה נאה לקרות גבור. כלומר דאי גבור נאה לקרותו אף עכשיו שזהו גבורתו שרואה חורבן ביתו ושותק אבל הנורא לא אמר לפי שאין נורא אלא על ידי בית המקדש ואין נורא עכשיו: ולא אמר הגבור. וכי אם בניו מסורין בקולרין והיכן היא גבורתו אבל הנורא אמר שנוראותיו נראו אף עכשיו שעשה בימינו בכבשן האש: ובשר ודם יש בו כח וכו'. בתמיה וכי היאך עשו קצבה ירמיה ודניאל לפחות ולמעט משבחיו יתברך לפי דעתם: ואינן מחליפין לו. לומר כן לפי הזמן שהיו עומדין בו שהן יודעין דרכיו יתברך ב"ה:

הלכה ד מתני' שלשה שאכלו כאחת אין רשאין ליחלק. מכיון שחלה עליהם חובת זימון: וכן ארבעה וכן חמשה. אין השלשה מזמנין לעצמן והיחיד או השנים יחלקו מהן דאיכהו נמי אקבעו בחובת זימון: ששה נחלקין. כדי זימון לכאן וכדי זימון לכאן עד עשרה אבל עשרה אינן נחלקין מכיון דאחייבו להו בזימון שיש בו הזכרת השם עד שיהו עשרים ואז יכולין להתחלק לשתי חבורות אם הן רוצין: גמ' חוזר. לראש: אין מחזירין אותו. דהואיל בר"ח אין חובה לאכול פת

שיתחייב

מסורת הש"ס

ר"ה לג:

ברכות נ.

ברכות כא. מגילה כג: ירושלמי מגילה פ"ד הל"ז סנהדרין פ"ד הל"א.

פ' ברכות נ.

יומא סט: ירושלמי מגילה פ"ג הל"ז

ברכות נ.

ברכות מט:

עין משפט נר מצוה

כז

א ב מיי' פ"ב מהל' שופר ה"ד טוש"ע או"ח סי' תקפט ס"ח.

כח

ג מיי' פ"ח מה"ת ה"ד טוש"ע או"ח סי' קלב ס"א

כט

ד טוש"ע או"ח סי' נה ס"א

ל

ה מיי' פ"ה מה"ב הל"י סמ"ג עשין כז טוש"ע או"ח סי' קלג ס"א

לא

ו מיי' פ"ב מה"ב הי"ב סמ"ג עשין כז טוש"ע או"ח סי' קפח ס"ו

לב

ז שם הי"ג טוש"ע שם

גליון הש"ס

ז נאמר כאן עדה וכו'. לכאורה לפי מה דאמרו בירושל' בסוטה פ"ז ה"ה על דעתי' דר"ע דו אמר לשונות כפולין עשרים וארבע הי' והובא בתוס' בסוטה דף לז. וא"כ היאך מוכח מכאן עשרה הא כ"ב הי' לבד מיהושע וכלב. ואפשר דהוא סבר כר' ישמעאל דלשונו' ריבוין הן. ולא היה אלא י"ב. ולכך ר' סימון יליף לה מתוך תוך או מבני ישראל משום דלר"ע א"א למילף מעדה כמ"ש. וש"ס דילן שפיר יליף מעדה דס"ל דלא הי' רק שנים עשר וראינו בבחיי פ' אמור שכתב בשם רבינו יעקב להגיה גם בש"ס דילן דילפינן תוך תוך מבני יעקב ולא הזכיר כלל מדברי הירושלמי אלו. וגם לא ידענו איו מקומו דברי רבינו יעקב ולא מלאנו אותו בשום מקום שוב מלאנו בזרע יצחק פ"א מסנהדרין מ"ו שהעיר בזה לר"ע וע"ש שלא נזכר מדברי הירושל' אלו. ועי' בתיו"ט פ"ד דמגילה מ"ג: ז ארפוני' דנהג כר"ע בש"ס דילן

פירוש מבעל ספר חרדים

דבעינן כונת שומע ומשמיע ולא סגי בכונה דאחד מהם: המתעסק. בתקיעת שופר. והשומע. אע"פ שכיון הוא לצאת וה"ה כיון משמיע ולא שומע לא יצא: אבל דברי חכמים. הוא רבי עקיבא דסיפא דאמר דאחד מרובין ואחד מועטין וקרי לי' חכמים לומר דהלכה כמותו והיינו דאמר רבא בתר הכי: עדה. ונקדשתי בתוך עדת בני ישראל מכאן לכל דבר שבקדושה שצריך עשרה ונאמר להלן עדה עד מתי לעדה הרעה יצאו יהושע וכלב: ושותק. כובש כעסו: החזירו הגדולה (מדולה) וכו' נתנו לב לומר שהקב"ה עתיד להחזיר המקדש ולהוציא בניו מקולרין. ועל שם העתיד קראוהו דכנעשה דמי:

מתני'. אינן רשאין ליחלק. מכיון שחלה עליהן חובת זימון: וכן ארבעה וכן חמשה. אין השלשה מזמנין לעצמן והיחיד יחלק מהן דאיהו נמי איקבע בחובת זימון. ששה נחלקין כדי זימון לכאן וכדי זימון לכאן עד עשרה אבל עשרה אין נחלקין דאחייבו להו בזימון שיש בו הזכרת השם עד שיהיו עשרים ואז יחלקו

לשתי

מראה הפנים

מתניתא אמרה כן המתעסק לא יצא וכו'. משמע מהכא כמאן דמפרשי להא דר' זירא דהתם דקאמר לשמעיה איכוון ותקע לי דהיינו לצאת ידי חובתי וסייעתא לדעת הרי"ף ז"ל בזה שפוסק כר' זירא ולא כרבה דקאמר מצות אין צריכין כוונה וכך הוא דעת הרמב"ם כהרי"ף בענין מצות שאין בהם הנאת הגוף כגון אכילת מצה וכיוצא בה ויש בזה שיטות המתחלפות ואין כאן מקומו ובהגיעי למסכת ר"ה ברתתי ובסייעתא דשמיא נבאר בזה כי שם מקומו:

אם מתוך את יליף לה סגין אינון. מבואר הוא למאי דאמר נמי בבבלי מגילה דף כ"ג דתני ר"ח אתיא תוך תוך כתיב הכא ונקדשתי בתוך וכתיב התם הבדלו מתוך העדה ואתיא עדה עדה דכתיב עד מתי לעדה הרעה הזאת והיינו דקאמר הכא דאם מתוך את יליף א"כ סגין אינון דכתיב נמי הבדלו מתוך העדה ומהתם אין ללמוד דרבים היו דעל כל העדה נאמר אא"כ ילפת עוד ג"ש דעדה עדה וא"כ שפיר טפי תילף מהאי קרא גופיה וג"ש חדא דבני ישראל ובסנהדרין באורתי עוד לפי שיטת הבבלי דלא יליף כדהכא וע"ש:

במקהלת כתיב. יש לפרש דטעמא דרבנן קאמר וכלומר דלא צריכא לשנויי דקרא בכל קהלה וקהלה קאמר דבמקהלת חסר כתיב ומשמע דכל קהלה אחת היא בין שיהיו עשרה דנקראו קהל ובין שיהיו הרבה והרבה הכל כקהלה אחת לנוסח הברכה והשתא אתיא שפיר כהלכתא וכדפסק רבא הכא וכן התם הלכה כר"ע:

ארפוניה דכן אינון נהיגין גבייהו. וכ"כ התוס' בגיטין דף נ"ט ע"ב ד"ה כי קאמרינן באותו כהן דלאחר התקנה שכל אחד ואחד מברך לפניה ולאחריה עפי עדיף שאותו כהן יחזור ויברך כדי שיהא ניכר לב' קריות:

למה נקראו אנשי כנסת הגדולה וכו'. בבבלי יומא פ"ז דף ס"ט ע"ב אתא ירמיה ולא אמר הנורא וכו' אתא דניאל ולא אמר הגבור וכו' ואינו מפורש הטעם למה אמר זה לזה ולא לזה וזה אמר בהפוך ולפי מה דמפרש הכא איכא טעמא לכל חד למאי דאמר ולמאי דלא אמר ומסיים התם אתו אינהו ואמרו אדרבה זו היא גבורתו וכו' ואלו הן נוראותיו שאלמלא מוראו של הקב"ה היאך אומה אחת יכולה להתקיים בין האומות:

תני היה יושב ואוכל בשבת וכו'. התם בדף מ"ט ע"ב מסיק אליבא דרב הא דאמר חוזר לראש היינו אם פתח בהטוב ומטיב אבל אם לא פתח בהטוב ומטיב אומר ברוך אשר נתן מנוחה וכו' וכן הוא לקמן הכא בשם רב גבי עובדא דחנן בר אבא וחבריא וכדמחלק כאן כשהסיע דעתו וכו' וכדפרישית ומהאי עובדא שמעינן להדיא כדעת הרמב"ם והרא"ש ז"ל הביאה הב"י בסי' קפ"ח דחוזר לראש היינו לראש ברכת המזון וכפירש"י ז"ל דהא קאמר מברכין וחוזרין ומברכין מפני שלא הזכירו של שבת:

אשכח

שנויי נוסחאות (שוי"א) בר במקרא ליתא. (שוכ"א) רב בכי"ל רב אדא. (שוכ"ב) אלהי במקרא האלהים. גידלו בד"ו גידלו. (שוכ"ו) אמר גדלו בד"ו אמר גודלו. (שוכ"ז) סימון בשם בכי"ל סימון אמר בשם. (שומ"א) חמשה ששה בד"ו חמשה וכן ששה. (שומ"ג) ושמואל אמר אינו חוזר בכי"ל ושמואל אמר חוזר. של ר"ח בכי"ל חולו של מועד.

טוב ירושלים

במקהלת כו' וריה"ג לשיטתיה דס"ל יש אם למקרא עי' בבלי פסחים נ"ו א', ועי' תוס' שם וסנהדרין ד' א', ודעת ר"ע איך כ"ל ועי' ב"א מ"ט ה'.

ר"ז קם מקרי כהן כו'. יל"ע בזה אם היש שייך כאן תימרי מקום שנהגו לשם ומה בכך דשם נהיגין כן ועי' בבלי חולין י"ח ב', ודע דלי"י כעת מאי שייטיה לכאן דבר זה:

שכח כו' מדקדק לי' ספק משמע לכאורה דבודאי שלא נזכר מחזירין ורק בספק הקילו וא"כ לא משמע מידי מברייתא' מיירי בבודאי. וי"ל דהא דאמר הכא אבכה תני ופליג קאי גם ע"ד שמואל דמיירי בבודאי דס"ל לתלמודין דלהכי א"ל דיש חילוק בין בהמ"ז לתפלה כדאמר בבבלי מ"ט ע"ב, דכיון דתני בה חובת הזכרה במוסף. א"כ י"ל דכיון שיש בו מוסף ה"ל כחוב לאכול בו ביום וה"ל כיו"ט וא"כ שפיר מחזירין אותו כבתפלה ולס"ע כד' התוס' דיכול לצאת במיני תרגימא ע"ש, וי"ל עוד דצריך עכ"פ מיני תרגימא וכסעודה שלישית בשבת ועי' תוס' מ"ט ב', וברא"ש שם ובסוכה כ"ז א', וא"כ י"ל דאזיל תלמודין לשי' לעיל פ"ו ה"א דצריך להזכיר מעין המאורע דמעין שלש, וי"ל דחוזר ג"כ אם הוא מה"ת: